

OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI

Amaliy ish

Mavzu:

Usmonli Turk imperiyasining G'arb mamlakatlari ta'siriga tushib qolishi

Tayyorladi: 2-kurs turk/ingliz guruhi talabasi Kadirova Nodira

Toshkent-2010

Usmonli Turk imperiyasining G'arb mamlakatlari ta'siriga tushib qolishi

Reja:

Kirish

1. 19 asr boshlarida Turkiya
2. Mamlakatning yarim mustamlaka davlatga aylanishi

Asosiy qism

1. 19 asr oxirida Usmonliylar imperiyasining inqirozi. Milliy zulmning kuchayishi
2. Rus-turk urushi va uning oqibatlari
3. Konsessiyalar. Bag'dod temir yo'li
4. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishi va milliy harakatning tug'ilishi
5. Mamlakatdagi ichki ahvol
6. 1909 yildagi aksilinqilobiy isyon

Xulosa

Tayanch atamalar:

Turk reaksiyon guruhlari, komprador burjuaziya, pomeshchik, liberal pomeshchiklari, “Ulug’ vazir”, “Yangi usmonlilar”, “Ulug’ vazir”, burjua-demokratik harakati, “Berlin traktati”, “zulm davri”

XIX asrning 70-yillariga kelib Turkiyaning rivojlangan xorijiy mamlakatlarga qaramligi kuchayib, uning chet ellardan olgan qarzlarini nihoyatda ko’payib ketdi. Xorijiy mustamlakachilar o’z manfaatlarini yo’lida bu qaram mamlakatlardan yana ko’proq foyda olishga, turk reaksiyon guruhlari va komprador burjuaziya, shuningdek, turk bo’lmagan savdogarlar bilan “til biriktirish”ga harakat qildilar.

Fransiya-Prussiya urushidan so’ng Turkiya xalqaro ahvoli nihoyatda murakkablashdi. Angliya va Fransiyaning Usmonli turk imperiyasiga qarashli yerlarni bosib olish uchun kurashgan Germaniya ham, Rossiya va Avstriya-Vengriya ham o’z ulushlarini olishga harakat qila boshladilar.

Turkiya iqtisodiyotining asosini tashkil etgan qishloq xo’jaligi nihoyatda orqada qolgan, qishloq xo’jaligi texnikasi deyarli yo’q edi.

Dehqonlar qo’l mehnatiga asoslangan qishloq xo’jaligida ekinlarning hosildorligi juda ham past bo’lib, dehqon zo’rg’a kun ko’rardi. Dehqonlar bu haqda shunday maqol to’qigan edilar: “Hosilning bir qismi dalada yo’q

bo'ladi, bir qismini "sovu uradi", bir qismini qushlar yeb ketadi, qolgani xudo xoxlasa menga qoladi". Lekin bu qismi ham pomeschchik va soliq oluvchilarga ketardi. Anatoliyadagi ko'pgina viloyatlarning xo'jayinlari bironta dehqon uch yillik daromadga teng bo'lgan qarzdan holi emas, deb tan olingan.

Qishloq xo'jaligidagi "tushunkunlik" birin-ketin ocharchilik yillarini olib keldi. Ayniqsa, 1873-1875 yillarda Kichik Osiyoning markaziy tumanlarida kuchli ocharchilik bo'lib, ko'p odam qirilib ketdi.

Bu davrga kelib shahar axolisining ham ahvoli og'irlasha boshladi. Hunarmandchilik "tushkunlikka" uchradi. Eski tartiblar va xorijiy tovarlarning ko'pligi mamlakatda iqtisodiyotning taraqqiyotiga to'siq bo'ldi. Sulton rejimi o'zining moliyaviy ahvolini yaxshilash uchun chet eldan qarz ola boshladi. 1870-1874 yillarda 3 mlrd.frankdan ortiq asoratli qarz olindi.

XIX asrning 70-yillarida mamlakat inqiroz yoqasiga kelib qoldi. Xalqning noroziligi oshib bordi. Muhojirlikda bo'lgan "Yangi usmonlilar" faollashdilar. Ular chet elda gazetalar nashr qildirib, varaqalar tarqatib mamlakatda konstitutsiyaviy tizim va islohatlar o'tkazishni talab qildilar. Ularning bu g'oyalarini bir qator liberal kayfiyatdagi amaldorlar va ofitserlar qo'llab-quvvatladilar. Bu harakatga bir vaqtlar "Ulug' vazir" nomini olgan Midxat posho ham qo'shildi. "Yangi

usmonlilar” va Midhat posho Turkiyaning liberal pomeshchiklari va “tug’ilib” kelayotgan burjuaziya manfaatlarini idora etardilar. Ular sulton rejimiga qarshi kurashdilar. Midxat posho Angliya bilan yaqinlashish tarafdorlari edi.

1871-yilda Mahmud Nodim posho Ulug’ vazir etib tayinlandi.

Mahmud Nodim

Османская империя, 1680

© Martin Greenwald Associates, Inc.

vatanparvar kuchlarga qarshi hiyla ishlatdi. “Yangi usmonlilar”ga umumiy avf e’lon qilib, vatanlariga qaytishga ruxsat berdi. U politsiya nazoratidagi “yangi usmonlilar” xavfsizroq bo’ladi deb o’ylar edi. “Yangi usmonlilar” tezda o’z gazetalarini chiqardilar va varaqalar tarqata boshladilar. Abdulaziz(1861-1876) va Nodim posho rejimini tanqid qildilar. 1873-yilda Istanbul teatrida Nomiq Kamolning

vatanparvarlik ruhidagi dramasi qo'yildi. U yerda hukumatga qarshi namoyish bo'lib o'tdi. Nomiq Kamol va uning tarafdorlari qamoqqa olinib, gazetalari "yopildi". Lekin siyosatda barqarorlik bo'lmaganligi tufayli tez-tez hukumat almashinuvlari bo'lib turdi. Mamlakatda ahvol kundan-kunga yomonlashib bordi.

1870-1880 yillarda Turkiya iqtisodiy inqiroz ichida qoldi. Chunki hukumat o'tkazgan islohatlar qoloq ishlab chiqarish munosabatlarini o'zgartirishga qodir emas edi. Yangi boshqaruv doirasi burjuazyada bo'lgani bilan o'zining avvalgi huquqlaridan kechmagan edi. Hokimiyat faqat davlat xazinasidagi kamomadni to'ldirish bilan shug'ullanardi. Viloyatlarda amalparastlik, poraxo'rlik, soliqlarni o'g'irlab, o'zlashtirish avjiga mindi. Qonunsizlik, o'zboshimchalik xalq ommasini og'ir ahvolga soldi. Hukumatning soliq siyosat kuchaydi.

Qishloq xo'jaligi mollari sun'iy arzon narxlarda olinar, dehqon o'z mehnatidan manfaatdor emas edi. Viloyatlararo boj undirish tartibi ham savdo munosabatlariga to'siq bo'ldi. Hukumat buni bekor qilishga majbur bo'ldi. Lekin bu yo'qotish o'rnini qoplash uchun ashar solig'ini 25% ga oshirib qo'ydi.

Sanoatda o'sish ham to'xtab qolgan edi. Chunki sanoat uchun qishloq xo'jaligi xomashyo yetkazib berishi kerak edi. Qishloq xo'jaligi esa bir ahvolda edi. Chet el sarmoyasi bozorni egallab olgan edi.

1874-yilda chet el sarmoyadorlariga konlarni ishga solishga ruxsat beruvchi qonun qabul qilindi. Davlatning moliyaviy ahvlo halokat yoqasida edi. Tashqi qarz 5,5 milliard frankka yetdi. 1876-yili turk hukumati o'zining moliyaviy sjihatdan "singanini" e'lon qildi.

Bir vaqtlar qurol kuchi bilan birlashtirilgan, mustahkam iqtisodiy aloqalari bo'lmagan Usmoniylar imperiyasi yildan-yilga zaiflashib borardi. Ishlab chiqarish past darajada bo'lgani uchun iqtisodiy o'sish nihoyatda sekinlashdi. 1875-yilda qarz hisobiga sarflar 570,2 million frank bo'lgani holda, daromadlar 380 million frank bo'ldi. Davlat chet elgan olgan qarzini to'lashga, odamlarga maosh berishga qodir emas edi. Buning ustiga turk puli o'z qiymatini 30% yo'qotib, narx-navo keskin ko'tarildi. Mamlakatda qo'zg'olonlar boshlanib ketdi.

Turk sultoni Abdulaziz hukumati mamlakatni og'ir ahvolga solib qo'ydi. Mamlakatda sulton hokkimyatini tugatish g'oyasi shakllandi. "Yangi usmonlilar" burjua-demokratik harakati kundan-kunga rivojlana boshladi. Ular tashkil etgan "Ibrat" nomli gazeta ilg'or demokratik g'oyalar "tashuvchisi" bo'ldi. Bu g'oyalarni millatparvar ziyolilar

qo'llab-quvvatladilar va "Yangi usmonlilar" harakatida alohida o'rin tutdilar. Dastlab Turkiyadagi iqtisodiy, siyosiy inqiroz uchun Sulton Abdulaziz javobgar deb, uni taxtdan tushirish va o'rniga yaxshiroq sulton tayinlab, uning "soyasi" Konstitutsiya qabul qilish rejasi bo'yicha ish ko'rildi. 1876-yil 22-mayda qo'zg'olon boshlanib, 30-may kuni shayxul-islom fatvosi bilan Abdulaziz taxtdan tushirildi va bir necha kun o'tgach o'ldirildi. O'rniga islohatlar tarafdori Murod V taxtga o'tirdi.

Bolqonda harbiy-siyosiy vaziyat chigallashdi. Ijtimoiy harakat kengaydi. Chernogoriya va Serbiya Turkiyaga qarshi urush e'lon qildi. Lekin serblar jangda yengildilar. Rossiya Turkiya bilan slavyan xalqlari janjaliga xalqaro aralashuvini talab qildi.

Murod V salomatligi tufayli taxtdan tushirildi. O'rniga xudbin, ayyor Abdulhamid II sulton bo'ldi. 1876-yil 23-dekabrda Konstaninopolda konferensiya bo'lib, unda Turkiya Konstitutsiyasi e'lon qilindi. Saylanadigan Deputatlar palatasi va tayinlanadigan Senat tuziladigan bo'ldi. Konstitutsiyada xalqchilik unsurlari juda oz edi. Saylov huquqi masalasi ham cheklangan edi. Shunga qaramay, Turkiyaning ilk Konstitutsiyasi ilg'or tarixiy voqea edi. 1877-yil 19-martda viloyat hokimlari va musulmon ruhoniylar vakillaridan iborat birinchi parlament to'plandi. U 69 musulmon, 45 g'ayridin vakillardan iborat edi. Parlament sultonga tobelik ruhida ishladi.

Turk qo'shinlarining slavyan xalqlari qo'zg'olonlarini bostirishda vahshiylik qilishlari Rossiya siyosatdonlariga bahona bo'ldi. Turkiyaga qarshi urushga tayyorgarlik ko'rika boshlandi.

Bunga qadar Rossiya xalqaro maydonda o'ziga qulay sharoit yaratib olish uchun kurashdi. Turkiya bilan Rossiya urushadigan bo'lsa,

Avstriya-Vengriya betaraf turadigan bo'ldi. Buning evaziga Rossiya Avstriya-Vengriyaga Gersegovina va Bosniyani bosib olishga ruxsat

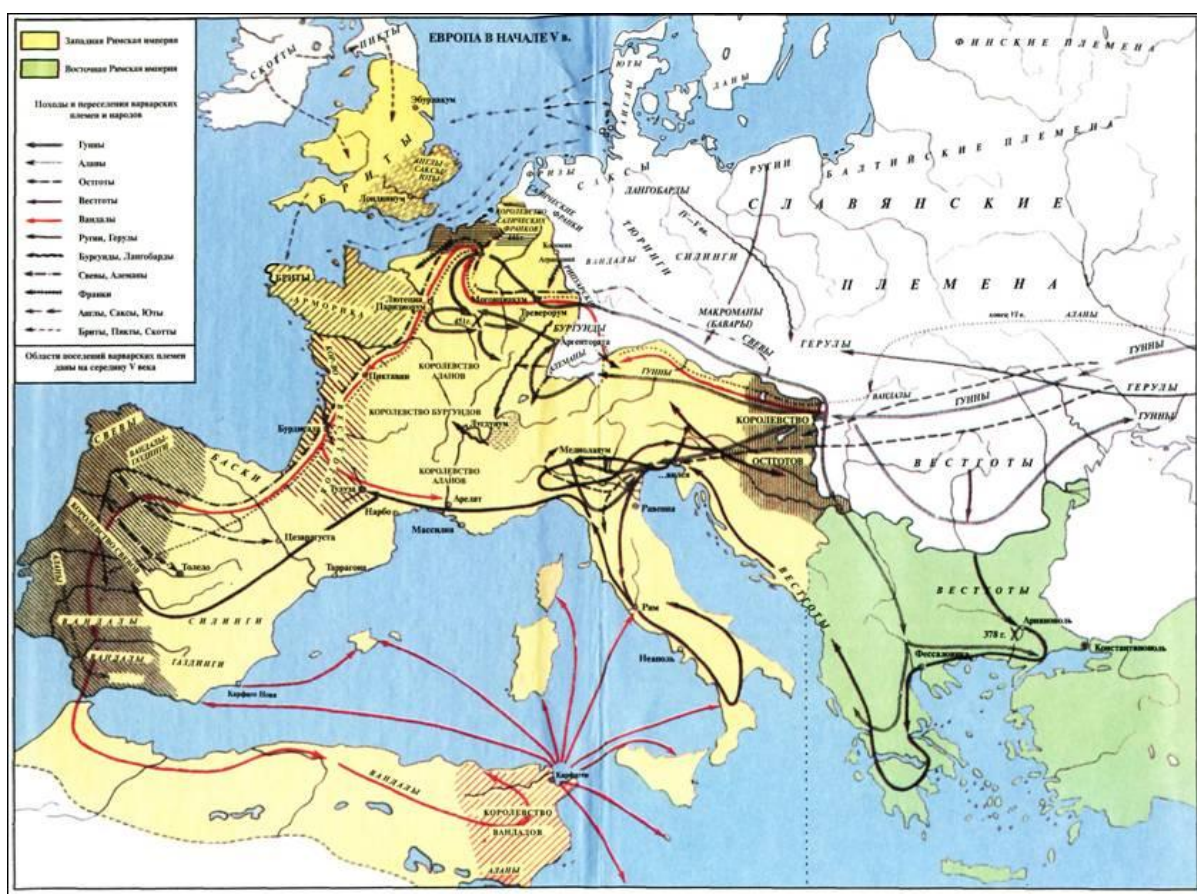
berdi. 1877-yil martida Londonda buyuk davlatlar yig'ilib, Turkiya xristian xalqlarini kamsitish siyosatini olib borishda ayblab, ogohlantiruvchi bitim tuzildi. Turkiya bu bitimga norozilik javobini berdi. Shundan keyin 1877-yil 4-aprel kun Rossiya Turkiyaga qarshi urush e'lon qildi. Turk armiyasi katta talofatlar ko'rdi. Turkiya urushda yengildi. Sulton aybni parlamentga yuklab, uni tarqatib yubordi. Shu bilan Turkiya yana sultonning mutloq hokimiyatiga aylanib qoldi.

Rossiya-Turkiya urushi natijalari San-Stefano shahrida imzolangan bitimda qayd etildi. Unga ko'ra, mustaqil Bolgariya davlati tuzilishi haqda kelishildi. Lekin Angliya Bolgariyani Egey dengiziga chiquvchi davlat bo'lishiga qarsh I tudi. 1878-yil 4-iyunda Angliya Turkiya bilan

“Himoyalanish” bitimini tuzdi. Bu hujjatga ko’ra, u Kipr orolini vaqtincha foydalanishga oldi va Eger dengizida o’z nazoratini o’rnatdi.

1878-yil 13-iyunda Yevropa davlatlari va Rossiya Berlin konferensiyasida uchrashib, rus-turk bitimini qayta ko’rib chiqdilar.

Bir
so’ng

“Berlin traktati” nomli hujjat imzolandi. Bolgariya davlati(Bolqon tog’idan shimolda), Chernogoriya, Serbiya, Ruminiya mustaqil davlat deb e’lon qilindi. Bosniya va Gersogovina Avstriya-Vengriyaga berildi. Rossiyaga Turkiyaning katta miqdorda tovon to’lashi belgilab qo’yildi,

XIX asrning oxiriga o'n yilliklarida Turkiya chet el davlatlariga yarim qaram holda tushib qoldi. Rasman Turkiya mustaqil davlat edi. Lekin aslida Angliya, Fransiya, Rossiya, Avstriya-Vengriya, Germaniya o'rtasida "kurash maydoni"ga aylandi. 1881-yili Fransiya Tunisni(Turkiyaga qarar edi), Angliya 1882-yili Misrni bosib oldi. Fessaliya Germaniyaga tegdi. Hududiy yo'qotishlardan tashqari, iqtisodiy qaramlik tobora chuqurlashib bordi. Masalan, Fransiya, Angliya, Germaniya, Avstriya banki va boshqalar Turkiyani qarzga "botirdilar". Chet el sarmoyadorlari Turkiyada katta qurilishlarga ruxsat olish - konsessiyalar olishgan edi. Ayniqsa, nemislar bu sohada katta ulushga ega edilar. 1888-yili bo'lajak Bag'dod temir yo'li loyihasining Izmir - Anqara qismini qurish ularga tedgdi. 1903-yili nemislar bu loyihani (Bag'dod orqali Fors qo'ltig'igacha temir yo'l qurish) to'la qo'lga kiritdilar. Turkiya bozorlari chet el mollari bilan to'ldirib tashlandi. Mamlakat sanoati butunlar izdan chiqdi. Chet el sarmoyasi esa monopolistlarga foyda keltiradigan tarzda ishlatildi. Turk xalqi manfaatlari hisobga olinmadi.

Abdulhamid II davri Turkuya tarixida "zulm davri" nomini olgan. U parlamentni tarqatib yuborgach, Konstitutsiya tarafdorlarini ham quvg'in qildi. Va ularning ko'pini o'ldirtirib yubordi. Nomiq Kamol 1888-yili surgunda o'ldi. Midxat posho Toif shahriga quvg'in qilinib,

ketidan yuborilgan odam tomonidan bo'g'ib o'ldirildi. Mamlakat jaholat zulmida qoldi. Ko'p millatli Turkiya milliy zulm, ijtimoiy norozilik kuchaydi. Uning ifodasini Ali Shafqatbey, Ahmad Rizobey kabi istiqlolchilar faoliyatida ko'rish mumkin. 1889-yili Istanbulda harbiy-medsina bilim yurti kursanlati yashirin "Birlik va taraqqiyot" tashkilotini tuzdilar. Ahmad Rizobeyning "Mashvarat" gazetasi atrofida Parijda ilg'or turk muhojirlari to'planishdi. Sulton Abdulhamid II 1897-yili tashkilot ustidan sud uyushtirdi. 13 kishi o'limga, 69 kishi katorga ishlashga hukm qilindi. "Birlik va taraqqiyot" partiyasi a'zolari va shunga o'xshash siyosiy to'garakda ishtirok etganlar umumiy nom bilan "Yosh turklar" deb ataldi. "Yosh turklar" Turkiya tarixida juda katta "iz" qoldirdilar.

XX asr boshlariga kelib Turkiya rivojlangan davlatlarning yarim mustamlakaligicha qolaverdi. Bu narsa mamlakatda kapitalistik munosabatlarning rivojlanishi bilan bir yo'nalishda ketdi, lekin xorijiy monopolistlar tomonidan ekspluatatsiyaning kuchaytirilishi mamlakatda milliy ishlab chiqarishning asosiy to'sig'i edi. Xorijiy kapitalistlar zulmi Turkiyada ekspluatatsiya qoldiqlari bilan, shuningdek, Abdulhamid II mutloq mustabid tuzumi bilan chambarchas bog'liq edi. Turkiyadagi haydaladigan yerlarning 65%i katta yer egalariga va musulmon ruhoniylariga qarashli edi. Bu yerlarning katta qismi yersiz va kam yerli

dehqonlarga ijaraga berilardi. Eski tuzum qoldiqlarining mavjudligi ichki bozorning “torligini” taqazo etar va mamlakatda kapitalistik sanoatning rivojlanishiga to’sqinlik qilar edi.

Usmonli turk imperiyasida inqilobiy harakat yetilishining o’ziga xos tomonlari bor edi. Turklar imperiya aholisining uchdan bir qismini tashkil etardilar. Mamlakatning turli viloyatlari orasida iqtisodiy aloqalar sekin rivojlanmoqda edi. Turk adabiy tili imperiyada yashovchi barcha xalqlarga birday tushunarli emas edi.

Turkiyada paydo bo’lgan savdo burjuaziyasining ko’pchiligi turklardan bo’lmay, yunon va armanlardan iborat edi. Turk milliy burjuaziyasi XX asr boshlariga kelib shakllana boshladi, lekin hali zaif va kam sonli edi. Bu davrda tashkil topayotgan ishchilarning ham soni 40-50 ming kishidan oshmas, ular tarqoq joylashgan bo’lib, ularning orasida turk millatiga mansub kishilar kam edi.

Turkiyada milliy burjuaziyarning kuchsiz rivojlanganligi, fabrika sanoatining deyarli yo’qligi, milliy burjuaziyaning suxdo’rxlik xarakteri va pomeshchik yer egaligi bilan bog’langanligi xalq ozodlik harakatida

o'z ifodasini topdi. Milliy burjuaziya bu harakatga rahabrlilik qilgan bo'lsa-da, ammo xorijiy monopolistlar hukmronligiga qarshi chiqmadi va dehqonlarning yer bo'yicha talablarini qondirmay qo'ydi. Ularning talablari asosan "Birlik va taraqqiyot" partiyasi dasturlarida aks etgan bo'lib, Turkiyada parlamentli konstitutsiyaviy monarxiya tuzumini o'rnatish va Abdulhamid II hokimiyatini ag'darishga qaratilgan edi, xolos.

Usmonli turk imperiyasidagi siyosiy harakatlar imperiya tarkibida milliy mustaqil davlatlar, jumladan Turkiya mustaqil davlatini tashkil etmasdan turib, taraqqiyot yo'lga chiqib olish mumkin emasligini ko'rsatdi. Turk milliy burjuaziyasi shovinistik yo'ldan borib, boshqa millatlarning taraqqiyparvar harakatini birlashtira olmadi.

Ana shunday bir sharoitda Rossiya va Eronda bo'layotgan inqilobiy voqealar Turkiyaga ham katta ta'sir ko'rsatdi. "Yosh turklar" asoschilaridan biri Abdulla Javdat o'z vatandoshlariga murojaat qilib, "Barcha ezilgan musulmon va musulmon bo'lmaganlar birlashingiz!" - deb xitob qildi.

Mamlakatda aholining bir necha qatlamini o'z ichiga olgan bu istiqlolchilik harakati "Yosh turklar" nomini olgan edi. "Yosh turklar"ning birinchi qurultoyi 1902-yili Parijda bo'lib o'tdi. Unda 1867-yili bekor qilingan konstitutsiyani tiklashga qaror qilindi. Ko'pgina

boshqa masalalarda “Yosh turklar” bo’linib ketishdi. “Yevropacha yo’l”dan borish tarafdorlari “Markazdan qochish va shaxsiy tashabbus ligasi” tashkilotini tuzdilar, boshqa guruh “turkparastlik” va islmoniy rivojlanish yo’lini tutdi. Bo’lajak inqilobiy harakatning yo’lboshchisi Mustafo Otaturk “Vatan” nomli tashkilot tuzdi. Tashkilot “Yosh turklar” harakatiga birlashib ketdi.

1907-1908 yillarda Turkiyada inqilobiy vaziyat yuzaga keldi. Bu vaqtda Makedoniyada qo’zg’olon ketayotgan edi. Avstriya-Vengriya Makedoniyaning “tanobini tortib qo’yish” uchunga unga hujum qilmoqchi edi. Angliya va Rossiya german davlatlarining bunday yo’l bilan Bolqonda kuchayib ketishiga yo’l qo’ymaslikka kelishib olishdi. Sulton Abdulhamid II milliy ozodlik kurashchilariga qarshi hech qanday chora ko’rmadi. Xorijiy monopolistlarning da’volariga ham biror aytarli javob berishga ojizlik qildi. Shu sharoitda “Yosh turklar” tashabbusini qo’lga olishga qaror qildilar.

1908-yil 3-iyul kuni Niyozbey birinchi bo’lib harakat bayrog’ini ko’tardi. U “Birlik va taraqqiy” tashkiloti a’zosi, harbiy garnizon qo’mondoni edi. Sulton armiyasi Bosh shtabi a’zosi Anvarbey uni quvvatlab, qo’zg’olon ko’tardi. Qo’zg’olonchilarni makedon, alban partizanlari ham qo’llab quvvatladi. Sulton qo’zg’olonga qarshi hech

narsa qila olmadi. 20-iyulda sultonga Konstitutsiyani tiklash talabi bilan telegramma yo'llandi. Lekin sulton bu talabni bajarmadi.

1908-yil 20-iyul Monastir shahrida "Birlik va taraqqiy" partiyasi tantanali bir vaziyatda Konstitutsiya tiklanganligini e'lon qildi va sultondan bu masalada farmon berishini talab qildi. Armiya "Yosh turklar" tomonida ekanligi Abdulhamidni cho'chitib qo'ydi. U 1908-yil 24-iyul kuni "Iroda", ya'ni qarorini e'lon qilib, Konstitutsiyani tikladi. 1908-yili Turkiya inqilobi g'alaba qildi. Chunki u mamlakat taraqqiyotining eng muhim muammolarini ifodalagan edi. "Yosh turklar" hokimiyat tepasiga keldilar.

Inqilobda xalq ommasining talablari to'liq qondirilmadi. "Yosh turklar" inqilobning chuqurlashuvidan qo'rqdilar. Bo'lib o'tgan saylovlarda "Yosh turklar"

262 o'rindan 150 tasini egalladilar. Ammo bu ko'pchilik ovozdan parlamentda yaxshi foydalana olmadilar. Ular keng omma ehtiyojini, tub demokratik o'zgarishlar zarurligini chuqur tushunib yetmadilar.

"Yosh turklar" adliya, huquq, maorif sohalarida islohatlar o'tkazib bordilar. Ruhoniylar va ba'zi feodalar doiralarga bunga qarshi

edilar. 1909-yil 13-aprelda Davlat to'ntarishi bo'ldi. Abdulhamid taxtdan tushirildi. O'rniga Mehmed V Rishod taxtga o'tirdi. "Yosh turklar" hokimiyatni to'liq qo'lga kiritdilar. 23-iyul Milliy ozodlik kuni deb e'lon qilindi,

"Yosh turklar" Konstitutsiyaga jiddiy o'zgartishlar kiritdi. Parlament huquqlari kengaydi.

Ijtimoiy harakat doirasida ishchilarning dastlabki tashkilotlari paydo bo'ldi.

"Yosh turklar" hokimiyat tepasiga keldi. Biroq, xalq ommasininng talablari to'la qondirilmadi. Italiya Tripolitaniyani qaytarib oldi. Bularda "Yosh turklar"ni ayblagan inglizlarga xayrioh "Hurriyat va birdamlik" partiyasi 1912-yilda davlat to'ntarishi qildi. Turkiya Tripolitaniya va Kirenaika, Shimoliy Afrikadagi yerlarni Italiyaga topshirdi. Bu yerlar "Liviya" nomi ostida Italiyaning mustamlakasiga aylandi (Lozanna bitimi - 1912-yil 15 oktabr), lekin Turkiya tinchlikka erisha olmadi. Bolgariya, Serbiya, Chernogoriya, Gretsiya birgalikda Turkiyaga urush e'lon qildilar (Birinchi Bolqon urushi). Turkiyaning Makedoniya va Frakiyaga muxtoriyat bermagani urushuga bahona bo'ldi. Urush Bolqon mamlakati foydasiga hal bo'ldi. Bolqon yerlari g'oliblar o'rtasida taqsimlandi

(1913-yil 29-iyun, London bitimi), lekin Bolqon davlatlari o'zaro taqsimlashda kelisha olmay urusha boshladilar (Ikkinchi Bolqon urushi).

Vaziyatni nazorat qila olmagan "Hurriyat va birdamlik" hukumatini 1913-yil yanvarda Anvar posho isyon ko'tarib ag'darib tashladi. Yana hukumat tepasiga "Yosh turklar" keldi. Mamlakatda Germaniya ta'siri kuchaydi. 1913=1914 yildan "Yosh turklar harakatiga qarshu kurash boshlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. www.istoriya.ru
2. www.hilol.com
3. Jaxon tarixi 9, M.Lafasov, E.Xoliqov, D.Qodirova, T-2004

Mavzuga doir testlar:

1. 1871-yilda Mahmud Nodim posho qaysi lavozimga tayinlandi?
 - a. Harbiy qo'mondon
 - b. Sanoat vaziri
 - c. Hokim
 - d. *Ulug' Vazir*
2. "Yangi usmonlilar" tashkil etgan gazeta nomi nima?
 - a. "Yosh turklar"
 - b. "Ozodlik"
 - c. "Turkiya"
 - d. *"Ibrat"*
3. 1878-yil 4-iyunda Turkiya Angliya bilan qanday bitim imzoladi?
 - a. "O'zaro hujum qilmaslik"
 - b. *"Himoyalaniish"*
 - c. "Ittifoqdoshlik"
 - d. "O'zaro yordam"
4. 1881-yil Turkiya o'zi bosib olgan qaysi davlatni Fransiya
berishga majbur bo'ldi?
 - a. Liviya

b. Fessaliya

c. Misr

d. *Tunis*

5. Turkiyada chet el sarmoyadorlari orasi qaysilari ko'proq konsessiyalarga ega edi?

a. Ruslar

b. Yunonlar

c. *Nemislari*

d. Fransuzlar

6. Sulton Abdulhamid II davri tarixda qanday nom bilan qolgan?

a. *"Zulm davri"*

b. *"Rivojlanish davri"*

c. *"Iqtisodiy tushkunlik davri"*

d. *"Turg'unlik davri"*

7. "Yosh turklar"ning birinchi qurultoyi qaysi shaharda bo'lib o'tgan?

a. Istanbulda

b. Anqarada

c. Berlinda

d. *Parijda*

8. Abdulhamid II taxtan tushirilgan uning o'rnini kim egalladi?

a. Rishod V Mehmed

b. Sulaymon II

c. *Mehmed V Rishod*

d. Kamol Nomiq

9. Birinchi Bolqon urushida Turkiyaga qaysi davlatlar urush e'lon qiladilar?

a. Serbiya, Bosniya, Chernogoriya, Italiya

b. *Bolgariya, Serbiya, Chernogoriya, Gretsiya*

c. Gretsiya, Italiya, Bolgariya, Makedoniya

d. Bolgariya, Italiya, Serbiya

10. Birinchi Bolqon urushidan so'ng qaysi davlatga mustaqil knyazlik maqomi berildi?

a. Albaniya

b. Gretsiya

c. Makedoniya

d. Fessaliya

Mavzuga doir muammoli savollar:

1. Usmonli Turk imperiyasining bunchalik kuchsizlanishiga nima sababchi?
2. Usmonli Turk imperiyasining G'arb ta'siriga tushib qolishida asosiy omillar nimada deb o'ylaysiz?
3. Usmonli Turk imperiyasida Konstitutsiyaning qabul qilinishi ahvolni yaxshiladimi yoxud yo'q?
4. Usmonlu Turk imperiyasi Rossiya bilan bo'lgan jangda mag'lubiyatga uchrashiga Rossiyaning kuchliligi sababmi yoki Usmonli Turklar qo'ldan boy berayotga mustamlakalarga chalg'iganlari sababmi?
5. Usmonli Turk imperiyasida turli xil guruhlarining vujudga kelishi imperiyaga qanday ta'sir ko'rsatdi?! Salbiy yoxud ijobiy?